

Gabriela Váňová, Tělo a hřích. Jeden z obrazů ženy v mravokárné literatuře raného novověku, diplomová práce, Filozofická fakulta Jihočeské univerzity 2009.

Oponentský posudek

Předložená diplomová práce svým tématem navazuje na práci Ilony Slabové o konstrukci ženskosti v české renesanci. Potvrzuje, že na jihočeské univerzitě vzniká slibné ohnisko systematického výzkumu genderových otázek českého raného novověku. Shoda ve volbě pramenné základny zřejmě naznačuje, že by tento výzkum mohl odhalit mnohé z dějin tzv. mravokárné literatury českého humanismu. Gabriela Váňová se již nesnaží poznat celkový obraz ženy v různých oblastech života, ale omezuje se na obraz hříšné ženy v humanistické mravokárné literatuře.

Východiskem pro její zkoumání je sedm spisů, z nichž tři pocházejí od Šimona Lomnického z Budče, jeden od kutnohorského faráře Havla Žalanského, jeden od latinského básníka Jana Rosacia Sušického a ostatní jsou anonymní. Využita byla také tabulka o závažnosti lidských hříchů z Kodexu Dobřenského. Využité spisy jsou s jedinou výjimkou needitovány, autorka tedy pracovala se starými tisky ze Strahovské knihovny v Praze. V úvodní pasáži představuje autorka vývoj genderové problematiky v současném českém dějepisectví a poté představuje texty, z nichž vycházela. Následuje kapitola shrnující obraz zlé ženy ve středověké a raně novověké kultuře a poté následuje rozbor jednotlivých složek tohoto obrazu. Samostatné pozornosti se tak dostává ženskému tělu, ženské pýše a z ní plynoucí marnivé zálibě ve zdobení a nakonec ženě jakožto nádobě hříchu a pachatelky cizoložství či smilstva. Poslední podkapitola rekonstruuje pohled humanistických mravokárců na tanec.

Velmi pozitivní je skutečnost, že autorka tentokrát věnuje pozornost literárnímu vymezení kategorie „mravokárná literatura“, jejíž vývoj a charakteristika jsou objasněny v kapitole 1.2. Prameny, s. 22-27. V této souvislosti není zcela jasné, zda skutečně využila starší příspěvky literárních historiků z doby marxismu-leninismu Emila Pražáka, Jaroslava Kolára a Milana Kopeckého, které cituje. Tyto příspěvky, jakkoli metodologicky pochybné, představují určitou kapitolu ve vývoji interpretace českého humanismu a jejich četba pomůže pochopit mnohé badatelské tradice. Samozřejmě prakticky důležitější jsou novější práce Miloše Sládka či Lucie Štorchové, jež autorka hojně využívá. Přeci jenom jsou však z práce patrné jisté potíže s vymezením žánru a jeho zařazením do předbělohorské kultury. Zprostředkovávali-li kazatelé mezi církví a společností, patřili bezpochyby k různým církvím (s. 26). Nepatří-li jejich dílo sociologii, je zajisté nutné zeptat se, jak nazvat obory, které reflektovaly společnost a společenské mravy a kam je zařadit. Myslím, že s tím souvisí i závěrečné autorčino konstatování, že „použité prameny nevypovídají o reálné ženě této doby“ a že „realita byla jistě zcela jiná“. (s. 103) V období před empirizací sociálních věd nebylo cílem vědců ani kazatelů vědecky zkoumat reálný stav společnosti, nýbrž úmyslně vytvářet svými texty jakousi mravnou kontrapozici a stavět tak lidem před oči cíle, kterými se mají ve svém životě řídit. Právě tato kontrapozice a její úloha jsou však důležité pro poznání tehdejší kultury. Z toho důvodu není třeba se omlouvat, že zkoumané texty nepřinášejí realitu, neboť tyto texty

přinášejí reálnou společenskou kritiku českého humanismu a doplňují tak náš obrázek tehdejší kultury. Autoři využití v diplomové práci byli starším dějepisectvím buď ignorováni, nebo byli zavaleni pohrdáním pro své údajné prospěchářství a nízkou úroveň. Proto je důležité, že se o nich dnes něco dozvídáme.

O obrazu ženy v českém humanismu se dozvídáme, že se již vzdálil jednoznačnému středověkému misogynství. Autorka již vymezením tématu spojuje tuto otázku s paralelním přehodnocováním postoje k lidské tělesnosti (s. 57, s. 102). Žena-tělesná stránka člověka pak v argumentaci křesťanských kazatelů mohla fungovat jako nebezpečný činitel, který mužeduchovní složku člověka sváděl od jeho vyššího určení. Práce pak celkově přispívá k objasnění otázky, do jaké míry lze v českém humanismu sledovat pozitivní tendence, jež přinesla italská či francouzská renesance. Spíše než nedostatečný realismus studovaných textů, bych na zjištěních autorky zdůraznil, že humanistický diskurz, který zkoumala, se jeví stále misogynický. Drobné ústupky vůči ženám, které autorka objevila, nemění nic na tom, že český humanismus zřejmě zůstával věrný křesťanskému misogynství.

Jistý problém však vidím v tom, jak jsou informace vyčtené ze zvolených humanistických tisků „utopeny“ v množství údajů převzatých ze sekundární literatury. Mnohdy jde přitom o údaje z mediévistické tvorby Le Goffa, jejíž relevantnost pro střední Evropu a možná i její pravdivost jsou sporné. V Le Goffově poetické fantazii tak zapadla zajímavá teze Šimona Lomnického z Budče o ďábelské inspiraci lidského tance, kterou autorka objevila a vysvětlila (s. 95-97). Možná by bylo dobré jednoduše v hlavním textu uvádět, zda daná teze pochází ze zkoumaného humanistického textu a neuklízet tyto informace do poznámek pod čarou. (Výjimkou je kapitola o 3.2. Pýše, s. 59-62, kde autorka neskryvá, že rozebírá příslušný spis Šimona Lomnického z Budče.) Bylo by také vhodné, kdybychom se u Sušického aspoň dověděli, že jeho spis je překladem z latiny. V celém českém humanismu je jistý „napnelismus“ mezi latinskými originály a českými překlady či parafrázemi zajisté velmi důležitým rysem tehdejší kultury. Časté zaměňování výrazu „genderové“ za „generové“ je zřejmě dílem wordu a funkce automatické opravy.

Práci doporučuji k obhajobě a doporučuji hodnotit stupněm

výborně

Praha, 24. 5. 2009

PhDr. Ivo Cerman Ph.D